

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*ДО 30-Ї РІЧНИЦІ
МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ*

ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ ПОСТГЛОБАЛІЗМУ

Збірник матеріалів
І Міжнародної науково-практичної конференції

27 листопада 2020 року

Частина I

За загальною редакцією
доктора культурології, професора,
завідувача кафедри культурології та інформаційної діяльності
Ю. С. Сабадаш

Маріуполь
2020

Редакційна колегія:
Ю. С. Сабадаш, доктор культурології, професор (голова),
С. В. Янковський, кандидат філософських наук, доцент.

Затверджено на засіданні кафедри культурології та інформаційної діяльності
(протокол № 7 від 15.12.2020)

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою
історичного факультету Маріупольського державного університету
(протокол № 5 від 16.12.2020)

Ф 42

Феномен культури постглобалізму : зб. мат. I Міжнар. наук.-практ. конф.,
м. Маріуполь, 27 листопада 2020 р. : у 2 ч. / Маріуп. держ. ун-т ;
гол. ред. Ю. С. Сабадаш ; упоряд. С. Янковський ; техн. ред. О.В. Дейниченко.
– Маріуполь : МДУ, 2020. – Ч. I. – 312 с.

Збірник містить матеріали I міжнародної науково-практичної конференції
«Феномен культури постглобалізму», яка відбулася 27 листопада 2020 року в
Маріупольському державному університеті з ініціативи кафедри культурології
та інформаційної діяльності. В конференції взяли участь науковці з України,
Білорусі, Греції, Італії, Об'єднаного Королівства, Китаю, Франції.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та студентам, а
також усім, хто цікавиться сучасними проблемами розвитку бібліотек і
бібліотечної справи в країні.

Відповідальність за зміст, достовірність, оригінальність поданих матеріалів
несуть автори, опублікованих у збірнику доповідей

© Автори тез, 2020
© МДУ, 2020

ПОЛІКУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я НА ЗЛАМІ ХХ–ХХІ СТОЛІТЬ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ

Доповідь репрезентує розділ з конспекту авторської лекції «Соціокультурний розвиток регіону» для студентів ОС «Бакалавр» спеціальності «Культурологія» Маріупольського державного університету, у якій представлені результати комплексного теоретичного, методологічного і праксеологічного осмислення соціальних і культурних аспектів життєдіяльності територіальних громад Українського Північного Приазов'я (далі – УПП) у відповідних загальнодержавних контекстах; з'ясовано аспекти соціальної та культурної стратифікації населення УПП, проаналізовано стан і можливі напрями оптимізації етномовної та етнокультурної ситуації у регіоні як складової полікультурності в Україні.

Сьогодні відомо близько двохсот наукових дефініцій терміну «культура». Всю їхню багатоманітність можна звести до чотирьох основних визначень: культура – це творчі здібності людини; творча діяльність людини та спеціальні зусилля людей, внаслідок чого їхні здатності й таланти перетворюються на об'єктивні матеріальні та духовні цінності; сукупність створених людиною цінностей; процес духовного збагачення людини та динаміка перетворення наявних цінностей на духовні надбання, творчі сили і здібності.

У сьогоденні для України настав визначальний момент у плані самоідентифікації, усвідомлення пріоритетності культури. Насправді це дуже важливі моменти. Насамперед, необхідно вибудовувати стратегію – вектор культурного руху, усвідомлення загальних цінностей. Друге – навчання, визначення проблемних тем, розвиток проблемних зон. І важливий аспект у програмі – комунікації: інформаційна робота, консультації, тренінги.

Україна має чудовий шанс розбудовувати свою національну культуру і зацікавити цією культурою як Євросоюз, так і весь світ. Саме культура сьогодні може дати і більше туристичних можливостей, і більше доступу до інноваційних технологій. Культури різних країн не мають кордонів. І коли говорити про автентичність, то виграє той, чия креативна ідея більше сприйнята в різних країнах. До того ж і економіка, і різні кризові політичні явища теж дуже тісно пов'язані саме з культурними цінностями та процесами – культура долає кризи.

За роки незалежності поширилися культурні контакти України з багатьма країнами. У процесі активного входження української культури у світовий культурний простір значну роль відіграли численні громадські організації, різноманітні національно-культурні об'єднання та фонди: український фонд «Відродження», благодійний фонд «Літературна скарбниця»

при Спільці письменників України, Український фонд підтримки культури, фонди ім. М. Грушевського, «Центр сучасного мистецтва», «Деметра», «Мистецьке березілля», фонд розвитку історичних досліджень та інші.

Приклад активної культуротворчої діяльності за умов євроінтеграції подає Український центр духовної культури – науково-методичний і культурно-просвітницький заклад, який об'єднує фахівців з культурології, історії, філософії, соціології, права, народознавства, визначних діячів літератури і мистецтва. При центрі діють «Літературна світлиця», «Музична вітальня», літературно-музичний театр «Біля Святої Софії», дискусійний клуб «Інтелект України. Проблеми пошуку оптимальних форм розвитку багатонаціонального демократичного суспільства». Активне входження України в глобалізаційні процеси пов'язане із необхідністю осмислення світового культурного доробку, зокрема сучасного, і використання національної системи духовних цінностей, зокрема регіональних. Серед чинників, які впливають на суспільне життя населення УПП, є культура. Вона була і залишається здатною зберегти традиції, ціннісні пріоритети, культурні та духовні надбання людності у багатонаціональному регіоні. Її етнічні, культурні та ментальні особливості покликані об'єднати людей та сформувати їхні світоглядні орієнтири, незважаючи на виклики і проблеми історичного буття.

Загальна економічна криза в Україні другої половини 1990-х рр. стала причиною наростання складних гуманітарних проблем в УПП. За 25 років (з 1995 р. до і після трагічних подій 2014 р.) кількість вчених зменшилася в 2,5 рази. Відповідно знижується і кількість впроваджуваних на підприємствах технологій. Згідно з даними соціологів на початок 2020 р. близько десятої частини населення було задіяно в сфері управління та менеджменту, майже третину становили висококваліфіковані робітники нефізичної праці, 11,5% працювали в сфері обслуговування та торгівлі, майже 40% були зайняті кваліфікованою фізичною працею, понад 13% були представниками некваліфікованої праці. Не менш суперечливі процеси мали місце у суспільно-політичному і культурному житті регіону.

Культурне життя УПП в останні роки пройшло складний шлях у руслі загальноукраїнських трендів. Цивілізаційно-культурний контекст, ускладнений пограниччям з тимчасово неконтрольованими територіями України, істотно утруднює духовний поступ багатонаціонального регіону. Загалом, на початку ХХІ ст. тут діяли понад 90 національно-культурних формувань, які об'єднували представників 18 національностей – українців, греків, євреїв, німців, поляків, росіян, татар, білорусів, болгар, ромів та інших загальною кількістю близько 70 тис осіб, з яких три мали загальноукраїнський, 18 – обласний, 45 – міський, 12 – районний, 14 – сільський і селищний статус.

Життєдіяльність територіальних громад міст УПП помітно відрізняється від сільських та селищних. Тут вагоміше значення має політична галузь, в економічній площині – промисловість, торгівля, соціальний і культурний досвід. Міським громадам властиве прискорене стирання етнічних відмінностей у сфері зайнятості, культурній, мовній та інших царинах.

У 2019 р. в адміністративно-територіальних одиницях УПП було зареєстровано понад 30 об'єднань національно-культурної спрямованості, що представляють інтереси своєї громади і сприяють забезпеченню прав її членів. Загальна кількість громадських об'єднань національних спільнот у м. Маріуполі становить 11, зокрема: Українське національно-культурне товариство «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка, Українське реєстрове козацтво, Федерація грецьких товариств України (ФГТУ), Маріупольська громада жінок-грекинь України, Асоціація лікарів-греків Приазов'я «Ятрос», Маріупольське єврейське культурно-просвітницьке товариство, Маріупольське міське товариство німців «Відродження», Вірменське товариство у Маріуполі «Південне Азов'є», Польсько-українське культурне товариство, Маріупольське грузинське товариство «Джорджія», Маріупольське товариство ромів «Новий світ».

Українське Північне Приазов'я – поліетнічна географічна зона, що викликає наявність локальних етнічних культурних явищ, а також породжує певні типи культурних діалогів. Розвиток національної культури забезпечується не тільки шляхом збереження її традиційних, народних форм, а й розвитком професійного мистецтва, яке має переважно інтернаціональний характер і лише опосередковано демонструє зв'язок з народними традиціями.

Традиція в етнічній культурі – механізм відтворення, розвитку та наступності норм поведінки, форм свідомості, історичного досвіду і культурних цінностей етнічних груп. Відродженням етнокультурних традицій національних меншин опікуються державні установи (у Маріуполі – це Департамент культури і громадського розвитку Маріупольської міської ради) недільні школи, загальноосвітні навчальні заклади, в яких навчаються діти різних національностей. Національно-традиційна складова дедалі більше виявляється в духовному житті приазовських греків та болгар. Зокрема, поширюється практика богослужіння мовами цих меншин у храмах, які функціонують у місцях компактного проживання представників означених національностей. Віросповідна компонента характерна також і для культурних процесів у єврейському, вірменському та польському національних середовищ.

У культурній практиці в Україні одне з чільних місць посідає проблема мови в поліетнічних регіонах. Політичні події сьогодення навіть конфліктним чином актуалізують питання мовної політики, статусу та умов вивчення і застосування різних мов. Мовна компетенція як складова загального полікультурного потенціалу етнічних спільнот УПП відзначається декількома аспектами. Він полягає в тому, що тенденція поширення російської мови і витіснення нею інших національних мов протягом майже столітнього періоду в історії і культурі регіону, на думку А. М. Дегтеренко, звузив мовну компетенцію його населення [2]. Така ситуація послабила міжетнічні контакти, знизила загальний культурний рівень людей, створила підґрунтя міжетнічної напруженості, політичних та інших ризиків. Разом з тим, підтримка в УПП української мови, як національної, на державному і регіональному рівнях в останнє десятиліття відчутно розширили сфери її застосування. Позиції української мови значно посилюються, спричиняють подальше «стирання»

національно мовних відмінностей всередині територіальних громад. Важливу роль у цьому процесі відіграє Маріупольський державний університет, який широко використовує величезний потенціал української мови в освітянській, науковій, виховній, міжнародній і суспільній діяльності

Полікультурність як альтернатива русифікації мовного і культурного середовища розвивається не тільки під впливом відповідно орієнтованої державної етнонаціональної політики. Впливовим фактором змін є інтенсифікація зв'язків урядових і неурядових організацій країн історичного походження етносів УПП з органами місцевого самоврядування, освітніми, культурними та іншими закладами і, особливо, з національно-культурними об'єднаннями. Форми цих зв'язків різноманітні: фінансова допомога, співпраця в розробленні й реалізації освітніх та культурних проектів, навчання студентів та їхнє стажування за кордоном тощо.

Система державного управління культурним розвитком має охоплювати й відтворювати всю багатоманітність етнонаціональних відносин, а не зосереджуватися, як це переважає нині, на питаннях культурних та мовних. Комплексність регулювання державою ситуації в етнонаціональній сфері необхідна для підвищення ефективності державного етнополітичного менеджменту, розвитку громадянського суспільства і демократії, толерування міжетнічних відносин та відносин етнічних спільнот з владою, подолання міжетнічної упередженості та недовіри, дотримання динамічної рівноваги етнонаціональних інтересів держави і всього суспільства та окремих громадян і їхніх груп. Це потребує посилення співпраці органів державної влади з науковими установами, зкладами вищої освіти, зокрема з Маріупольським державним університетом, які досліджують етнонаціональні і етнокультурні відносини на засадах державного замовлення досліджень.

Завдяки такій оптимізації полікультурне середовище розвиватиметься як спосіб толерантної взаємодії його етнонаціональних складових. Ці складові стимулюватимуть розвиток одна одної шляхом популяризації здобутків національного мистецтва, літератури та інших форм культури, через взаємозбагачення. Не менш актуальним залишається відновлення історичної топонімії, в тому числі як засобу збереження історичної пам'яті та національно-культурного взаємопізнання громадян різних національностей, умови збереження і розвитку національних мов, культур та культурної спадщини України.

Після проголошення незалежності у 1991 р. культурно-мистецькі установи та творчі об'єднання УПП, зокрема Маріуполя, здійснюють важливі політичні і соціальні функції, щодо згуртування багатонаціональної спільноти, консолідації її зусиль задля національно-патріотичного виховання, духовного збагачення, формування моральних норм та естетичних поглядів у складних умовах, коли регіон виконує стратегічну місію у забезпеченні державного суверенітету України.

Література

1. Бут О.М. Особливості етнічного складу населення і проблеми розвитку національних меншин Донецького краю / О. М. Бут, Г. Д. Попов

// 8 Всеукр. наук. конф. «Історичне краєзнавство і культура». — Київ-Харків: Рідний край. — 1997. — Ч. 2. — С. 36–38.

2. Дегтеренко А. М. Етномовна компетенція, діяльність та орієнтація територіальних громад Українського Північного Приазов'я: бути чи не бути... / А. М. Дегтеренко // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. — К., 2008. — Вип. 41. (підсерія «Курасівські читання»). — С. 182–186.

3. Дегтеренко А. М. Етнонаціональний аспект життєдіяльності територіальних громад Українського Північного Приазов'я (політологічний вимір) [Текст]: монографія / А. М. Дегтеренко. — Маріуполь: [б. и.], 2008. — 208 с.

УДК 930.85(477)"16"

Ю. М. Нікольченко
/ м. Маріуполь /

СОЦИНІАНИ В УКРАЇНІ (ДО 500-РІЧЧЯ РЕФОРМАЦІЇ)

У доповіді йдеться про діяльність социніан на українських теренах у контексті поширення ідей Реформації в Європі.

У сучасній українській історіографії це питання знайшло відображення у наукових студіях М. Довбищенка [1], Я. Ісаєвича [2], В. Любашенко [3; 4], В. Ульяновського [5], Н. Яковенко [6] та інших.

З другої чверті XVI ст. ряд країн Європи став ареною Реформації — соціально-політичного та релігійного руху, під гаслами якого розгорталися Селянська війна у Німеччині, національно-визвольна боротьба у Нідерландах, Чехії, Угорщині, відбувалися глибокі політичні зміни у Франції, Швейцарії, Швеції, революції в Англії та Нідерландах. Внаслідок Реформації з римо-католицизму вийшла низка церков (лютеранська, кальвіністська, англіканська) і сект (анабаптизм, антитринітаризм, соціанство), що отримали назву протестантських. Висунувши доктрину спасіння однією вірою, вони запропонували радикальне оновлення догматичних засад з метою наближення до духу раннього християнства, переглянули структуру і сутність церковних таїнств, відкинули авторитет церковної традиції, вважаючи єдиним джерелом Божественної істини Біблію. Протестанти надали провідну роль мирянам у церковному житті та управлінні, переосмислили функцію церкви і священства, заперечили їхню роль як посередників між людиною і Богом.

У другій половині XVI ст. протестантизм досяг українських теренів. Поширювався він переважно серед міщан німецького походження. Виявом протестантизму були деякі аспекти діяльності й програми православних братств, які у багатьох питаннях ставили цілі, подібні до тих, що їх вирішували реформаційні течії. Певний відгук в Україні мали ідеї тантитринітаріїв, погляди яких систематизував італійський вчений-гуманіст М. Сервет (1511–